

GLORIAM PRAECCEDIT HUMILITAS

(PRZ 15,33)

KSIĘGA PAMIĄTKOWA

DLA KSIĘDZA PROFESORA ANTONIEGO TRONINY

w 70. ROCZNICĘ URODZIN

CZĘSTOCHOWA 2015, s. 707-736

BEATA STYPULKOWSKA

(WYŻSZY INSTYTUT TEOLOGICZNY, CZĘSTOCHOWA)

PSALMY ODNOŚZĄCE SIĘ DO DAWIDA W KATECHEZIE BIBLIJNEJ

Chrystus-Król zapowiadany jest na kartach Starego Testamentu. Jedną z grup tekstów zapowiadających Go są teksty odnoszące się do króla Dawida. Z tą postacią najlepiej można zapoznać się w Pierwszej i Drugiej Księdze Samuela, uzupełniając ten przekaz o Pierwszą i Drugą Księgę Kronik. Jednakże również Księga Psalmów dostarcza treści o królu Dawidzie.

W niniejszym artykule podjęto zagadnienie psalmów odnoszących się do Dawida w katechezie biblijnej. Najpierw zostanie podjęty problemem tekstu Księgi Psalmów, z którego korzysta się w katechezie, następnie zostanie przedstawione, co o Dawidzie, jako człowieku modlitwy, mówi Katechizm Kościoła Katolickiego; zostaną przybliżone psalmy Dawida, odnoszące się do wydarzeń z jego życia; zostanie podjęty problem psalmów Dawidowych w liturgii Kościoła; na końcu będą podane propozycje katechetyczne dotyczące lekcji religii, katechezy parafialnej oraz indywidualnego studium biblijnego ucznia.

Tytuł artykułu zapowiada kilka zadań katechezy.¹ Najpierw jest to zadanie wychowania liturgicznego² oraz nauczania modlitwy.³ Psalmi responsoryjne wykorzystywane są w każdej liturgii słowa w czasie Mszy świętej jako odpowiedź na dar Objawienia, która wydobywa z usłyszanych czytań główny temat, podsuwając zgromadzonym przedmiot dziękczynienia.⁴ Zatem katecheza o psalmach może być traktowana jako dalsze przygotowanie do Mszy świętej. W trakcie katechezy, zarówno w szkolnym nauczaniu religii, jak i w katechezie parafialnej, można i należy przygotowywać uczniów również do odprawiania Liturgii godzin, która w większości składa się z psalmów. Będzie to przygotowanie dalsze do Liturgii godzin, przygotowanie bliższe nastąpi natomiast zazwyczaj podczas formacji zakonnej, formacji seminaryjnej bądź w jakimś ruchu odnowy życia chrześcijańskiego (członkowie ruchu Światło-Życie czy neokatechumentau modlą się Liturgią godzin). Pragnieniem Benedykta XVI było, by Liturgia godzin odprawiana była w każdej parafii.⁵

Psalmami można modlić się również podczas modlitwy osobistej. Modlitwa słowami Pisma Świętego jest modlitwą biblijną. W liceum i technikum wskazano na psalmy jako biblijną formę modlitwy.⁶

¹ Zob. KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998, n. 85-86 (dalej jako DOK); KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, n. 23-29 (dalej jako PDK). Według zadań katechezy podanych w dyrektorium wytyczane są szczegółowe zadania nauczyciela religii na poszczególnych etapach edukacyjnych, zob.: KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Podstawa programowa katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce*, Kraków 2010 (dalej jako PP).

² Zob. DOK, n. 85; PDK, n. 25.

³ Zob. DOK, n. 85; PDK, n. 27.

⁴ Por. *Psalterz Biblii Greckiej*, przełożył według wersji Septuaginty wprowadzeniem i komentarzem opatrzył A. Tronina, Lublin 1996, s. 8.

⁵ BENEDYKT XVI w Adhortacji *Verbum Domini* napisał: „Synod wyraził pragnienie, by bardziej upowszechnił się wśród ludu Bożego ten typ modlitwy, zwłaszcza odmawianie Jutrznii i Nieszporów. To rozpowszechnienie z pewnością pogłębi znajomość słowa Bożego wśród wiernych. Trzeba uwydatnić również znaczenie Liturgii Godzin przewidzianej na pierwsze Nieszpory niedzieli i uroczystości, w szczególności w przypadku katolickich Kościołów Wschodnich. W tym celu zalecam, aby tam, gdzie to jest możliwe, w parafiach i wspólnotach życia zakonnego ta modlitwa była odmawiana z udziałem wiernych” (p. 62).

⁶ Zob. PP, s. 76; KOMISJA WYCHOWANIA KATOLICKIEGO KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach* (PN), Kraków 2010, s. 147-148.178-179 (dalej jako PN).

Poruszanie na katechezie tematyki związanej z psalmami Dawida, wprowadzanie w treść wybranych psalmów jest zarazem wprowadzaniem w treść Pisma Świętego i spełnia zamierzenia katechezy biblijnej. W Podstawie programowej oraz Programie nauczania na różnych etapach edukacyjnych uczeń jest zachęcany do tego, by w Piśmie Świętym szukał wzorów życia wiary i modlitwy.⁷ Tak dzieje się na pierwszym,⁸ drugim,⁹ trzecim¹⁰ i czwartym¹¹ etapie edukacyjnym. Takim wzorem życia wiary i modlitwy może być król Dawid, któremu tradycja przypisuje autorstwo psalmów.

1. TEKST KSIĘGI PSALMÓW W KATECHEZIE

Współczesny katecheta ma możliwość dużego wyboru wśród egzemplarzy Pisma Świętego w języku polskim, tłumaczonych z języków oryginalnych przez wybitnych biblistów.¹² Najczęściej przyjęło się korzystać w katechezie z Biblii Tysiąclecia, jako najbardziej dostępnej i występującej również w lekcjonarzu mszalnym.¹³

⁷ Zob. na ten temat: B. STYPULKOWSKA, *Propozycje przedstawienia biblijnych przykładów wiary podczas lekcji religii i katechezy parafialnej*, „Veritati et Caritati” 1 (2013) s. 50-77; TAŻ, *Elementy biblijne w Dyrektorciach katechetycznych oraz Podstawie programowej z uwzględnieniem Programu nauczania*, CzST 41 (2013) s. 151-167.

⁸ Zob. PP, s. 31; PN, s. 45-46.53.

⁹ Zob. PP, s. 41; PN, s. 74,82-83.86.

¹⁰ Zob. PP, s. 58; PN, s. 111-113.132-133.

¹¹ Zob. PP, s. 75-76; PN, s. 147.178-179.214.

¹² Przykładowymi egzemplarzami są: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tynieckich Poznań 2000⁵ (Biblia Tysiąclecia); *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem*, opracował Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Towarzystwa Świętego Pawła, Częstochowa 2008 (Biblia Paulistów); *Biblia Jerozolimka*, Poznań 2006 (Biblia Jerozolimka); *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami*, opracował zespół pod redakcją ks. Michała Petera (Stary Testament) – ks. Mariana Wolniewicza (Nowy Testament), t. 1-4, Poznań 1991-1994³ (Biblia Poznańska).

¹³ Biblię Tysiąclecia cytują zazwyczaj podręczniki katechetyczne dla uczniów. Wyjątkiem jest diecezja warszawsko-praska, gdzie w podręcznikach katechetycznych cytowana jest tzw. Biblia Warszawsko-Praska tłumaczona przez Bpa Kazimierza Romaniuka: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu „Biblia Warszawsko-Praska” w przekładzie z języków oryginalnych opracował Kazimierz Romaniuk, Pierwszy Biskup Warszawsko-Praski*, Warszawa 1997.

Księga Psalmów w Biblii Tysiąclecia tłumaczona jest z Biblii Hebrajskiej. Obecnie katecheta ma możliwość korzystania również z Księgi Psalmów tłumaczonej z Septuaginty,¹⁴ z której korzystali pierwsi chrześcijanie. Ks. A. Tronina wyjaśnia, że „psalterz hebrajski i grecki mają odrębną historię pomimo wspólnego natchnienia. Każdy z nich ma własną logikę, odmienne akcenty i inną tradycję liturgiczną. Nie można tych przekładów harmonizować, gdyż byłby to trzeci tekst: ani masorecki, ani grecki. Tymczasem Nowy Testament, zwłaszcza w opisie męki Pańskiej, wyraźnie odwołuje się do greckiej wersji psalmów”.¹⁵

Warto zwrócić również uwagę w katechezie na teksty psalmów znajdujące się w księgach liturgicznych: w lekcjonarzu i brewiarzu, z tym zastrzeżeniem, że mogą być one trudno dostępne dla uczniów.

2. DAWID JAKO CZŁOWIEK MODLITWY WEDŁUG KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

W biblijnej edukacji szkolnej nie sposób nie wspomnieć o królu Dawidzie. Występuje on wyraźnie w Nowym Testamencie jako przodek Chrystusa. Osobę Dawida wymieniają dokumenty katechetyczne. Mówi o nim również Katechizm Kościoła Katolickiego. Król Dawid jest w nim wymieniony wśród przykładów ludzi modlitwy. W numerach 2570-2581 podawane są przykłady ze Starego Testamentu. Wymieniono: Abrahama, Jakuba, Mojżesza, Samuela, Dawida, Salomona oraz Eliasza i Proroków. W numerach 2599-2606 oraz 2617-2618 ukazana jest modlitwa Jezusa i Maryi.

Śródtytuł odnoszący się do króla Dawida nosi nazwę: „Dawid i modlitwa króla”¹⁶ i dotyczy trzech numerów Katechizmu Kościoła Katolickiego.¹⁷ Król Dawid przedstawiony jest w kontekście Samuela¹⁸ i Salomona.¹⁹ Katechizm

¹⁴ *Psalterz Biblii Greckiej; Septuaginta, czyli Biblia Starego Testamentu wraz z księgami deuterokanonicznymi i apokryfami*, przełożył, przypisami i wstępami opatrzył R. Popowski, Warszawa 2014.

¹⁵ *Psalterz Biblii Greckiej*, s. 12.

¹⁶ Zob. KKK, n. 581.

¹⁷ Zob. KKK, n. 2578-2580.

¹⁸ Zob. KKK, n. 2578.

¹⁹ Zob. KKK, n. 2580.

podkreśla, że Dawid jest królem-pasterzem według serca Bożego, który modli się za swój lud i w jego imieniu.²⁰ Wzorem modlitwy dla ludu są takie wewnętrzne postawy króla, jak poddanie się woli Bożej, wysławianie Boga oraz skrucha.²¹ Król jest namaszczonej przez Boga, dlatego jego modlitwa jest wiernym przyłgnięciem do Bożej obietnicy, jest miłującym i radosnym zaufaniem do Tego, który jest jedynym Królem i Panem. Katechizm stwierdza, że Dawid, natchniony przez Ducha Świętego, jest w Psalmach pierwszym prorokiem modlitwy żydowskiej i chrześcijańskiej. Modlitwa Chrystusa, prawdziwego Mesjasza i Syna Dawidowego, objawi i wypełni znaczenie tej modlitwy.²²

3. PSALMY „DAWIDOWE”

3.1. Psalmy zawierające tytuły odnoszące się do wydarzeń z życia Dawida

Większość psalmów ma nagłówki zwane tytułami, wśród których są informacje o ich powiązaniu z osobami. Siedemdziesiąt trzy psalmy zawiera określenie „Dawidowy”.²³ Kilkanaście psalmów ma odwołanie do wydarzenia z życia Dawida.²⁴ Odniesienia w tytułach do konkretnego wydarzenia z życia Dawida nie musi być zgodne z historią, ale jest na pewno świadectwem, jak ów psalm komentowano w starożytności.²⁵ Tytuły nie należą do tekstu oryginalnego i nie są natchnione.²⁶ Są też psalmy, w których jest mowa wprost o Dawidzie (Ps 89; 132). Autorzy biblijni przedstawiają tego króla jako muzy-

²⁰ Zob. KKK, n. 2579.

²¹ Zob. KKK, n. 2579.

²² KKK, n. 2579.

²³ Zob. Ps 3-9; 11-32; 34-41; 51-65; 68-70; 86; 101-103; 108-110; 122; 124; 131-133; 138-148. Według Septuaginty 84 psalmy noszą w tytule imię Dawida, według Wulgaty tylko 65, a według Peszitta aż 86 – por. S. ŁACH, *Księga Psalmów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – ekskursy*, przyg. do druku J. Łach, PŚST VII/2, Poznań 1990, s. 50, przypis 44; T. BRZEGOWY, *Psalmy i inne Pisma*, Tarnów 1997, s. 22.

²⁴ Ps 3; 7; 18; 34; 51-52; 54; 56-57; 59-60; 63; 142.

²⁵ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 274.

²⁶ Por. T. BRZEGOWY, *Psalmy i inne Pisma*, s. 20.

ka od najwcześniejszej młodości (1Sm 16,18). Śpiewem i tańcem uświetniał on przeniesienie Arki Przymierza na Syjon (2Sm 6,5), układał elegie i modlitwy (2Sm 1,18; 7,18-29). Jest też możliwe, że jako wielki organizator kultu,²⁷ mógł wpłynąć na poetycką twórczość psalmów.²⁸ Podobnie mogli postępować inni królowie z dynastii Dawida. Wszystkie te psalmy mogły uchodzić za psalmy Dawida, gdyż on był inicjatorem ich powstania. Opierając się na tej tradycji, również autorzy ksiąg Nowego Testamentu przypisują niektóre psalmy Dawidowi.²⁹

Trzydzieści psalmów związanych jest wyraźnie z konkretnymi wydarzeniami z życia Dawida.³⁰

Dziewięć psalmów odnosi się do czasów, kiedy Dawid nie był jeszcze królem Izraela. Są to następujące psalmy: Ps 7; 34; 52; 54; 56; 57; 59; 63 i 142. Zwieńczeniem tego okresu jest Ps 18, który jest powtórzeniem pieśni z 2Sm 22: W tytule psalmu podano: „Kierownikowi chóru. Sługi Bożego, Dawida, który wypowiedział do Pana słowa tej pieśni, gdy go Pan wybawił z mocy wszystkich jego nieprzyjaciół i z ręki Saula”.³¹ Psalm 18 jest wielkim poematem dziękczynnym.³² Jest to modlitwa króla Dawida oraz całej jego dynastii.³³ Król składa Bogu dziękczynienie za wybawienie go z wielkiego nieszczęścia i za zwycięstwo nad wrogami.³⁴ Jest to również modlitwa Kościoła.³⁵ W ostatnim wierszu jest wyrażona nadzieja związana z potomstwem Dawida, co stanowi nawiązanie do proroctwa Natana o wiecznym królestwie dynastii

²⁷ Zob. 1Krn 6,16; 13,8; 15,16. 25; 2Krn 29,30; Ezd 3,10; Ne 12,23. 45; Syr 47,8.

²⁸ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 52.

²⁹ Zob. Ps 2 w Dz 4,25-26; Ps 32 w Rz 4,6; Ps 69 w Rz 11,9; Dz 1,20; Ps 109 w Dz 1,20; Ps 110 w Mt 22,43. Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 52.

³⁰ Tytuły psalmów zaczerpnięto z Biblii Tysiąclecia jako najbardziej dostępnemu egzemplarzowi Pisma Świętego na katechezie. Uwzględniono również przy tych psalmach tytuły występujące w tłumaczeniach Spetuaginty: *Psalterz Biblii Greckiej; Septuaginta czyli Biblia Starożytnego Testamentu*.

³¹ Cytat z Biblii Tysiąclecia. W Biblii Greckiej tytuł jest podobny: „Na koniec. Sługi Pańskiego Dawida, który wyśpiewał Panu słowa tego kantyku w dniu, kiedy wyrwał go Pan z ręki wszystkich jego nieprzyjaciół oraz Saula. [Dziękczynienie i modlitwa]. Rzekł wtedy:”. Zob. *Psalterz Biblii Greckiej*, s. 37.

³² Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 157.

³³ Por. TAMŻE, s. 158; Biblia Paulistów, s. 1145.

³⁴ Zob. Biblia Poznańska, s. 135.

³⁵ Por. *Psalterz Biblii Greckiej*, s. 40.

Dawida w 2Sm 7,8-16. Psalm 18 można nazwać psalmem mesjańskim. Ukazuje on postać króla jako męża cierpiącego. Jego cierpienia są przedstawione w obrazach, które nabierają cech ponadhistorycznych. Ów cierpiący król pokłada ufność w Bogu. Jest nim zarówno Dawid, syn Jessego, jak i Dawid, który ma przyjść, czyli Mesjasz.³⁶ W świetle Nowego Testamentu psalm ten wyraża dziękczynienie Chrystusa po zwycięskiej walce z mocami zła i śmierci.³⁷ Odnośnie do czasu powstania psalmu opinia uczonych jest taka, że należy przyjąć, że utwór ten pochodzi od Dawida.³⁸

W tytule Psalmu 59 mowa jest o tym, że pieśń powstała wówczas, gdy Saul wysłał ludzi do pilnowania domu, by Dawida zabić. Jest o tym mowa w 1Sm 19,11-17.³⁹ Dawid po poślubieniu Mikal, córki Saula, został zięciem króla. Król Saul jednak targnął się na jego życie. Psalm 59 należy do lamentacji jednostkowych.⁴⁰ S. Łach nazwał go modlitwą niewinnie prześladowanego.⁴¹ Człowiek niewinnie prześladowany, zwraca się do Boga, który jest wiernym obrońcą.⁴² Również i ten psalm może być modlitwą Chrystusa, który był niewinnie prześladowany, a o świecie rozradował się łaską Ojca, który stał się dla Niego twierdzą i miejscem schronienia w dniu nieszczęścia (Ps 59,17). Chrystus jako człowiek zrodzony z Maryi Dziewicy prosi Ojca, by wrogowie nie pokonali Go, potem modli się za żydów, którzy mają się nawrócić na końcu czasów; mówi wreszcie o tym, co stanie się z nimi po ich nawróceniu i stwierdza, że będzie wielbił Bożą łaskawość.⁴³ Odnośnie do czasu powstania psalmów opinia komentatorów jest taka, że autor psalmu żyje w czasach krytycznych dla Izraela, być może w czasach przed niewolą, kiedy to w Izraelu raz miała wpływ partia proegipska, a innym razem partia probabilońska.⁴⁴

³⁶ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 160.

³⁷ Zob. Biblia Paulistów, s. 1145.

³⁸ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 158.

³⁹ Niektórzy jednak uznają, że związek między tym wydarzeniem a treścią psalmu jest mało widoczny – Biblia Poznańska, s. 199.

⁴⁰ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 295; Biblia Paulistów, s. 1204.

⁴¹ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 293.

⁴² Zob. Biblia Paulistów, s. 1204.

⁴³ Por. *Psalterz Biblii Greckiej*, s. 106.

⁴⁴ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 295.

Tytuł Psalmu 7 określa utwór jako skargę Dawida, którą wyśpiewał do Pana z powodu Kusza Beniaminita.⁴⁵ Wspomniany w tytule Kusz może być zwolennikiem Saula, jakim był Doeg Edomita (1Sm 22,9) lub Zifejczycy, którzy podburzali Saula przeciw Dawidowi (1Sm 23,19; 26,1).⁴⁶ Inni komentatorzy wskazują na nawiązanie do 2Sm 18,21-32, kiedy to Kuszyta ogłosił Dawidowi śmierć Absaloma.⁴⁷ Psalm 7 uważany jest za lamentację jednostki.⁴⁸ Psalmista, prześladowany przez swoich wrogów, zwraca się do Boga o pomoc. Niekoniecznie Dawid jest bohaterem tego psalmu. Bibliści sądzą, że raczej mamy tutaj formularz modlitewny człowieka niesłusznie prześladowanego, który przyszedłszy do świątyni modli się do Jahwe, jako najwyższego sędziego, prosząc o pomoc.⁴⁹ Ogólne sformułowania tej lamentacji pozwalają modlić się jej słowami każdemu człowiekowi niesprawiedliwie oskarżonemu i potrzebującemu ocalenia.⁵⁰ W Psalmie 7 mamy obraz człowieka sprawiedliwego.⁵¹ Dawid odnosi proroczo swój konflikt z synem do tajemnicy Chrystusa. W Jego imieniu prosi więc o uwolnienie od prześladowców, potem prosi o objawienie Zmartwychwstania. Następnie sam Chrystus pozwala się Ojcu osądzić sprawiedliwie, a żydów wzywa do nawrócenia.⁵² Odnośnie do czasu powstania psalmu, przyjmuje się, że Psalm 7 powstał w czasach przed niewolą.⁵³

W tytule Psalmu 34 występuje odniesienie do wydarzenia opisanego 1Sm 21,11-15, gdy Dawid wobec Akisza udawał szaleńca i odszedł wygnany przez niego.⁵⁴ Było to w czasach ukrywania się Dawida przed Saulem. Do tego sa-

⁴⁵ Przypis do Ps 7,1 w Biblii Jerozolimskiej (s. 709) sugeruje, że przydomek „Beniaminita” wskazuje na któregoś z wrogów Dawida. Biblia Poznańska (s. 123) podaje uwagę, że tytuł nawiązuje do nieznanego nam wydarzenia z życia Dawida. Poddaje w wątpliwość zdarzenie opisane w 2Sm 18,21-32.

⁴⁶ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 122.

⁴⁷ *Psalterz Biblii Greckiej*, s. 25.

⁴⁸ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 122; Biblia Paulistów, s. 1133.

⁴⁹ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 122.

⁵⁰ Biblia Paulistów, s. 1133.

⁵¹ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 123.

⁵² *Psalterz Biblii Greckiej*, s. 25.

⁵³ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 122.

⁵⁴ W tytule psalmu występuje inna wersja imienia króla Gad, a mianowicie: Abimelek. Biblia Poznańska (s. 161) zwraca uwagę, że tytuł psalmu nie ma żadnego widocznego związku z jego treścią.

mego wydarzenia występuje odniesienie w tytule Psalmu 56. Mowa w nim o zatrzymaniu Dawida przez Filistynów w Gat.

Psalm 34 jest dziękczynieniem jednostki,⁵⁵ natomiast Psalm 56 należy do lamentacji jednostki.⁵⁶ Psalm 34 jest utworem w formie akrostychu, czyli psalmu alfabetycznego.⁵⁷ W Psalmie 34 występuje silna tendencja dydaktyczna.⁵⁸ Psalmista jest nauczycielem mądrości, który poucza swoich słuchaczy, że jedyną drogą do spokojnego życia na ziemi jest służba Bogu i szukanie u Niego ukojenia we wszystkich niedolach.⁵⁹ Taka postawa wpływa na uznanie przez człowieka całkowitej zależności od Boga oraz na właściwe postępowanie moralne⁶⁰ i sprawia, że człowiek może być uznany za sprawiedliwego. Jedynym Sprawiedliwym jest Chrystus, dlatego On może stanowić wzór dla każdego wierzącego. Odnośnie do czasu powstania tego psalmu, uważa się, że jest on niemożliwy do ustalenia.⁶¹

O Psalmie 56 egzegeci sądzą, że wątpliwe jest jego łączenie z pobytem króla Dawida u Filistynów. Zwracają także uwagę na to, że tytuł psalmu jest różny w tekście masoreckim i Septuagincie.⁶² Psalm ten przez S. Łacha został zatytułowany: *Ufność w słowo Boże*.⁶³ Podobnie zatytułowali ten psalm komentatorzy Biblii Paulistowskiej.⁶⁴ Psalmista ufa, że Bóg – który jest wszechmocny – obroni go. Pewny wysłuchania obiecuje dziękczynienie i złożenie ofiary oraz wypełnienie ślubów.⁶⁵ Wyznanie ufności przechodzi w dziękczynienie. Ostatni werset psalmu ujawnia tajemnicę paschalną Chrystusa: Bóg wskrzesił Go z martwych,⁶⁶ czyli według psalmisty ocalił Go od śmierci, by pod opieką Ojca mieszkał w krainie życia (Ps 56,14). Odnośnie do czasu powstania Psalmu

⁵⁵ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 213; Biblia Poznańska, s. 161.

⁵⁶ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 287; Biblia Poznańska, s. 195.

⁵⁷ Zob. Biblia Paulistów, s. 1168; Biblia Poznańska, s. 161.

⁵⁸ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 213.

⁵⁹ Por. TAMŻE, s. 215.

⁶⁰ Zob. Biblia Paulistów, s. 1168.

⁶¹ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 214.

⁶² Por. TAMŻE, s. 288.

⁶³ Por. TAMŻE, s. 286.

⁶⁴ Zob. Biblia Paulistów, s. 1201.

⁶⁵ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 288.

⁶⁶ Zob. Biblia Paulistów, s. 1201.

56, zdania uczonych są podzielone. Niektórzy uważają, że utwór ten powstał w czasach królewskich, inni, że w czasach diaspory. Prawdopodobnie Psalm 56 powstał pod koniec czasów królewskich, a na początku niewoli.⁶⁷

Psalm 52 jest pieśnią pouczającą, zaśpiewaną wówczas, gdy Edomita Doeg przybył i zawiadomił Saula w słowach: „Dawid wszedł do domu Achimeleka”. Schronienie się Dawida u Achimeleka zostało opisane w 1Sm 21,2-10, a w 1Sm 22,9 mowa jest o tym, jak Doeg Edomita, przełożony sług Saula, wyjawia Saulowi miejsce schronienia się Dawida.⁶⁸ Ustalenie gatunku Psalmu 52 jest trudne dla egzegetów. Niektórzy przypuszczają, że połączono w nim różne istniejące osobno utwory: lamentację oraz dziękczynienie jednostki. Psalmista wyznaje wiarę, że Bóg rządzi i sędzi, ukazuje winy ciemieńczy, czyni mu ostre wymówki i grozi sądem Bożym. Sam wyznaje ufność, że dozna Bożej opieki. W Starym Testamencie ta ufność ograniczała się do okazania łaski w tym życiu, w Nowym Testamencie została poszerzona poza życie doczesne.⁶⁹ Chrześcijańska lektura psalmu pozwala dostrzec w płodnej oliwce w domu Boga (Ps 52,10) obraz Kościoła.⁷⁰ Odnośnie do czasu powstania tego psalmu, trudno jest go określić. Raczej nie można przyjąć, że powstał w czasach Dawida.⁷¹

W tytule Psalmu 54 mowa jest o tym, że Zifejczycy przybyli do Saula, mówiąc: „Oto Dawid u nas się ukrywa”. Jest o tym mowa w 1Sm 23,19.⁷² Psalm 54 należy do gatunku lamentacji indywidualnych⁷³ i można w nim zauważyć wszystkie elementy typowe dla struktury tego gatunku:⁷⁴ wstęp zawierający ogólną prośbę o pomoc Bożą, słowa skargi psalmisty prześladowanego przez wrogów, wyrazy ufności pokładanej w Bogu i prośba o wygubienie przeciwników, obietnica złożenia ofiary dziękczynnej i głoszenia chwały Bożej w do-

⁶⁷ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 288.

⁶⁸ Biblia Poznańska podaje, że treść psalmu można pogodzić z sytuacją historyczną podaną w tytule – Biblia Poznańska, s. 191.

⁶⁹ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 278-279.

⁷⁰ Zob. Biblia Paulistów, s. 1196; por. Jr 11,16; Rz 11,16-24.

⁷¹ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 278.

⁷² Biblia Poznańska (s. 193) zwraca uwagę, że treść psalmu nie zawiera niczego, co byłoby sprzeczne z uwagą umieszczoną w tytule, ale też niczym szczególnym jej nie potwierdza.

⁷³ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 282; Biblia Paulistów, s. 1198.

⁷⁴ Zob. Biblia Poznańska, s. 192.

wód wdzięczności za wybawienie z nieszczęścia.⁷⁵ Psalmista bardzo ogólnie wyjaśnia swe położenie, zaznaczając, że jest uciskany przez nieprzyjaciół, którzy fałszywie go oskarżają. Psalmista jest spokojny, ponieważ ufa w pomoc Bożą. Chce, aby imię boga było wielbione, bo zawiera w sobie moc i wierność.⁷⁶ Ostatni werset, który mówi o tym, że Bóg wyrwał prześladowanego z wszelkiej udręki, może być odniesiony do Chrystusa (Ps 54,9). Odnośnie do czasu powstania tego psalmu podaje się okres helleński.⁷⁷

W tytule Psalmu 57 występuje odniesienie do ukrywania się Dawida w jaskini. Opowiada o tym 1Sm 24,4-23. Wówczas to Dawid mimo okazji nie podniósł ręki na pomazańca Bożego. Psalm 57 należy do lamentacji jednostkowych, która w ostatnich wierszach przybiera charakter dziękczynienia.⁷⁸ Człowiek w trudnych sytuacjach życiowych powinien zwracać się do Boga o pomoc. Psalmista jest przykładem takiego człowieka. Psalm odnosi się do wszelkich kryzysów i może być modlitwą każdego udręczonego człowieka. Może być też odniesiony do cierpień Chrystusa. Prośba psalmisty przechodzi w pewność wysłuchania i zapowiedź ocalenia.⁷⁹ Psalm ten znalazł swoje urzeczywistnienie także w uwielbieniu Chrystusa.⁸⁰ On, poddany cierpieniu w swym człowieczeństwie, modli się do Ojca, potem opisuje chwałę swego zmartwychwstania i postanawia śpiewać chwałę Ojca.⁸¹ Odnośnie do czasu powstania tego psalmu, utrzymuje się, że powstał on po niewoli. Jednakże nic nie przeczy temu, że może pochodzić z czasów sprzed niewoli.⁸²

W tytule Psalmu 63 występuje zapis: „Gdy przebywał na Pustyni Judzkiej”. Można znaleźć także dopowiedzenie: „Literalnie, gdy rzekł królowi Moabu: Ojciec mój i matka zamieszkali u was, gdy uciekli sprzed oblicza Saula; ja także uciekłem do ciebie. A nam obecnie podaje duchowo dziękczynienie męża doskonałego wobec Boga: Błogosławieni, którzy pragną sprawiedliwo-

⁷⁵ Zob. TAMŻE.

⁷⁶ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 282-283.

⁷⁷ Por. TAMŻE, s. 282.

⁷⁸ Por. TAMŻE, s. 289.

⁷⁹ Zob. Biblia Paulistów, s. 1202.

⁸⁰ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 291.

⁸¹ Por. *Psalterz Biblii Greckiej*, s. 103.

⁸² Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 290.

ści...”.⁸³ Mowa jest o tym w 1Sm 22,3-4. Psalm 63 jest lamentacją jednostkową. Występuje w nim narzekanie, dziękczynienie, pocieszenie się, wyznanie ufności oraz modlitwa za króla. Ten końcowy wiersz modlitwy za króla mógł być dodany później.⁸⁴ Psalmista prześladowany przez kłamców całym swoim jestestwem tęskni za obecnością Bożą i Jego pomocą.⁸⁵ Klimat psalmu współgra z agonią Jezusa w Ogrodzie Oliwnym, gdzie udręczony duchową pustynią w ciemności nocy modlił się On do Ojca.⁸⁶ Psalm 63 można także odczytać w kluczu eschatologicznym, to znaczy – cała wędrówka ziemską człowieka jest pielgrzymką w pustynnej spiekocie, w oczekiwaniu nasycenia z góry i spełnienia się ludzkiej tęsknoty za zjednoczeniem z Bogiem. Nasycenie duchowe jest zapowiedzią uczyty paschalnej. Psalm ten też może być traktowany jako modlitwa Kościoła. Kościół, ciało Chrystusa, pragnie oglądać moc Bożą, potem dziękuje za to, że pod opieką Pana uniknął niepokojów świata.⁸⁷ W Psalmie 63 brak jest wskazówek, by określić czas jego powstania.⁸⁸

Psalm 142 znowu odnosi się do pobytu Dawida w jaskini. Jest to pieśń pouczająca, będąca modlitwą. Pierwsza Księga Samuela mówi o dwukrotnym ukrywaniu się Dawida przed Saulem w jaskini: w jaskini Adullan (1Sm 22,1-2) oraz w jaskini Engaddi (1Sm 24). Psalm 142 zaliczany jest do lamentacji indywidualnych.⁸⁹ Nie można określić, kiedy ten psalm powstał. Tradycja żydowska, przypisująca powstanie tego psalmu w czasie, gdy Dawid przebywał w grocie, uciekając przed Saulem, uważana jest za nieprawdziwą.⁹⁰ Jednakże, samotny i opuszczony przez wszystkich psalmista, uważany przez tradycję żydowską za Dawida może być obrazem nowego Dawida – Jezusa. Kościół uważający Dawida za typ Chrystusa, w jego życiu doszukuje się podobieństwa

⁸³ Por. *Psalterz Biblii Greckiej*, s. 111.

⁸⁴ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 303. Biblia Poznańska (s. 204) sugeruje, że tytuł psalmu może odnosić się ze względu na wiersz 12, mówiący o królu, do czasu buntu Absalona.

⁸⁵ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 303.

⁸⁶ Zob. Biblia Paulistów, s. 1209.

⁸⁷ Por. *Psalterz Biblii Greckiej*, s. 111.

⁸⁸ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 303.

⁸⁹ Por. TAMŻE, s. 568; Biblia Paulistów, s. 1329.

⁹⁰ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 568.

do życia Chrystusa.⁹¹ Ufność wobec Ojca, okazana zwłaszcza podczas Męki, może być wzorem dla wszystkich wierzących.⁹² Chrystus zwraca się z błaganiem do Ojca, przedstawiając Mu przewrotność żydowskich prześladowców, potem prosi o uwolnienie z Otchłani, gdyż wiara wszystkich sprawiedliwych zależy od Jego zmartwychwstania.⁹³ Ustalenie czasu powstania Psalmu 142 jest niemożliwe, gdyż w tekście nie ma żadnych aluzji w tym względzie.⁹⁴

Cztery psalmy dotyczące Dawida odnoszą się do okresu, gdy był królem nad Izraelem. Są to następujące psalmy: Ps 3; 18; 51 i 60.

W tytule Psalmu 51 widnieje wyjaśnienie, że jest to modlitwa Dawida, gdy przybył do niego prorok Natan po jego grzechu z Batszebą. Wydarzenie to zostało opisane w 2Sm 11,1-12,23. Psalm 51 ze względu na formę zaliczany jest do lamentacji, a ze względu na treść do jednego z siedmiu psalmów pokutnych.⁹⁵ Psalm ten złożony jest z pięciu części: zadośćczyniąca wartość szczerzej pokuty, ufność w miłosierdzie Boże, prośba, aby Bóg zapomniał nam grzechy, wszyscy grzesznicy winni pragnąć tej skruchy, wreszcie zapowiedź Kościoła, który będzie ustanowiony po przyjściu Chrystusa, by składać w radości prawdziwą ofiarę.⁹⁶ W psalmie tym dominuje prośba o oczyszczenie oraz idea wierności przymierzu. Pierwotnie psalm ten miał sens wspólnotowy: przez grzech Izraelici złamali przymierze i popadli w niewolę. To doświadczenie doprowadziło naród do pogłębienia życia religijnego i odnowy przymierza. Egzegeci nie są zgodni, czy Psalm 51 jest lamentacją indywidualną czy lamentacją zbiorową.⁹⁷ Tytuł psalmu wkłada prośbę o przebaczenie grzechu w usta króla Dawida, ale może to być także królewska modlitwa zanoszona w imieniu ludu.⁹⁸ Bibliści opracowujący Biblię Jerozolimską zwracają uwagę, że ten psalm wykazuje wiele podobieństw z literaturą profetyczną, zwłaszcza

⁹¹ Zob. Biblia Poznańska, s. 315.

⁹² Zob. Biblia Paulistów, s. 1329.

⁹³ Por. *Psalterz Biblii Greckiej*, s. 247.

⁹⁴ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 568.

⁹⁵ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 274. Do tych psalmów należą: Ps 6; 32; 38; 51; 102; 130 i 143. Zob. Biblia Paulistów, s. 1194.

⁹⁶ Por. *Psalterz Biblii Greckiej*, s. 94-95.

⁹⁷ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 274.

⁹⁸ Zob. KKK 2579.

z Księgą Izajasza i Księgą Ezechiela. Na marginesie tekstu psalmu podano kilkanaście odnośników do tych ksiąg.⁹⁹ Przyjmuje się, że Psalm 51 powstał w okresie działania proroków sprzed niewoli: Amosa, Izajasza, Micheasza i Jeremiasza.¹⁰⁰

W tytule Psalmu 3 występuje odniesienie do ucieczki króla Dawida przed swoim synem, Absalomem, o czym opowiada 2Sm 15,13-23. Psalm 3 należy do lamentacji jednostkowych.¹⁰¹ Jest błagalną modlitwą psalmisty, który znalazł się w ciężkim położeniu. Tradycja żydowska połączyła go z historią Dawida.¹⁰² Wielu komentatorów odnosi ten psalm do Jezusa, gdyż On należy do szczególnie prześladowanych przez swoich nieprzyjaciół. W psalmie szczególnie mocno jest zaakcentowana ufność do Boga.¹⁰³ Cały psalm zawiera słowa Chrystusa: najpierw do Ojca o swych prześladowcach, potem poucza lud wierny, by nie bał się śmierci, gdyż On zmartwychwstając udzielił nadziei prawdziwego zmartwychwstania.¹⁰⁴ Odnośnie do czasu powstania Psalmu 3, podaje się czasy machabejskie, ale są uczeni, którzy datują ten psalm na czasy przed niewolą.¹⁰⁵

Psalm 60 jest pieśnią pouczającą, śpiewaną przez Dawida, gdy walczył z Aram-Naharaim i z Aram-Sobą, i gdy powracający Joab zwyciężył Edomitów w Dolinie Soli – dwanaście tysięcy ludzi. Do tych wojen są odniesienia w 2Sm 8,1-14 i 1Krn 18,1-13. Psalm 60 egzegeci zaliczają do lamentacji narodu zawierającej wyrocznię Bożą.¹⁰⁶ Stanowiły one modlitwę podczas dni pokutnych po jakiejś klęsce narodowej. Lamentujący wówczas naród oczekiwał wyroczni Bożej.¹⁰⁷ Odniesienie w tytule psalmu do wydarzeń przedstawionych w Drugiej Księdze Samuela i Pierwszej Księdze Kronik, mówiących o zwycięskich wojnach Dawida prowadzonych z sąsiednimi narodami, sugerowałoby inną treść psalmu. S. Łach nadał temu utworowi tytuł: „Z Bogiem odniesie-

⁹⁹ Zob. Biblia Jerozolimska, s. 751-752.

¹⁰⁰ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 274.

¹⁰¹ Por. TAMŻE, s. 110; Biblia Paulistów, s. 1129.

¹⁰² Zob. Biblia Paulistów, s. 1129.

¹⁰³ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 110.

¹⁰⁴ Por. *Psalterz Biblii Greckiej*, s. 20.

¹⁰⁵ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 110.

¹⁰⁶ Por. TAMŻE, s. 297; Biblia Paulistów, s. 1206.

¹⁰⁷ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 297.

my zwycięstwo”,¹⁰⁸ natomiast bibliści opracowujący Biblię Tysiąclecia, Biblię Poznańską i Biblię Paulistowską nadali mu tytuł: „Modlitwa po klęsce”.¹⁰⁹ Odnośnie do czasu powstania Ps 60, przyjmuje się okres po upadku Królestwa Północnego w 722 r. przed Chr.¹¹⁰

Zauważamy zatem, że większość psalmów opatrzonych tytułami odnoszącymi się do wydarzeń z życia króla Dawida pochodzi z czasów późniejszych. Jednakże dla potrzeb katechetycznych można przyjąć starożytną tradycję, która poszczególne psalmy przypisywała Dawidowi. Wszystkie wydarzenia swego życia odnosił on do Boga. Modlił się w sytuacjach trudnych, gdy ukrywał się przed Saulem, uciekał przed Absalomem, w poczuciu grzechu z prośbą o zmiłowanie, ale i wtedy, gdy chciał wyrazić Bogu wdzięczność za wybawienie z rąk nieprzyjaciół. Król Dawid może być przykładem człowieka wiary, a jego psalmy stanowią wzór modlitwy.

3.2. Psalmy opowiadające o królu Dawidzie

W katechezie parafialnej i na lekcji religii w odniesieniu do wydarzeń z życia Dawida należy również zwrócić uwagę na Psalmy 89 i 132, które opowiadają o Dawidzie i wyniesieniu jego domu.¹¹¹

3.3. Psalmy królewskie

Do psalmów związanych z Dawidem należą także psalmy królewskie Są to następujące psalmy: Ps 2; 18; 20; 21; 45; 72; 89; 101; 110; 132; 144.¹¹² Odmienne od hymnów, lamentacji czy psalmów dziękczynnych, psalmy królewskie nie mają jednolitej struktury literackiej. Łączy je osoba króla z rodu

¹⁰⁸ Por. TAMŻE, s. 296.

¹⁰⁹ Zob. Biblia Tysiąclecia, s. 716; Biblia Poznańska, s. 201; Biblia Paulistów, s. 1206.

¹¹⁰ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 297.

¹¹¹ Na temat tych psalmów w odniesieniu do mesjańskiej wyroczni Natana, zob: J. ŁACH, *Błogosławiony, który przychodzi w imię Pańskie*, Warszawa 1996, s. 38-52.

¹¹² Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 59; T. BRZEGOWY, *Psalmy i inne Pisma*, s. 61-63.; A. TRONINA, *Teologia psalmów. Wprowadzenie do lektury Psalterza*, Jak rozumieć Pismo święte 8, Lublin 1995, s. 18-19; H. WITCZYK, *Psalmy dialog z Bogiem*, AL XIX, Katowice 1995, s. 45-49.

Dawida, trwałość jego tronu oraz pomyślność rządów.¹¹³ Zależnie od środowiska powstania były hymnami uświetniającymi wstąpienie na tron danego króla jerozolimskiego (Ps 2 i 110) lub z okazji innych uroczystości na dworze królewskim (Ps 45 i 72). Psalmi te wyrażały również dziękczynienie za udzielone królowi łaski (Ps 21), albo zawierały prośby o nowe (Ps 20; 89 i 132).

4. PSALMY ZWIĄZANE Z KRÓLEM DAWIDEM W LITURGII KOŚCIOŁA

Psalmy, które w tytułach nawiązują do wydarzeń z życia Dawida stosowane są wielokrotnie w liturgii Kościoła.

Najczęściej jest wykorzystywany Psalm 51. Występuje on szesnaście razy w liturgii słowa podczas Mszy świętej, a w każdy piątek odmawia się go w Liturgii godzin w czasie jutrzni.¹¹⁴ Psalm 34 występuje piętnaście razy w liturgii słowa podczas Mszy świętej oraz dwukrotnie w psalmodii rozłożonej na cztery tygodnie w Liturgii godzin.¹¹⁵ Psalm 18 występuje pięć razy w liturgii

¹¹³ Por. S. ŁACH, *Księga Psalmów*, s. 62.

¹¹⁴ Psalm 51 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w Środę Popielcową; w piątek po Popielcu; w 1. tygodniu Wielkiego Postu w niedzielę w roku A; w 1. tygodniu Wielkiego Postu w środę; w 3. tygodniu Wielkiego Postu w sobotę; w 5. tygodniu Wielkiego Postu w niedzielę w roku B; w Wigilię Paschalną; w 3. tygodniu okresu zwykłego w piątek i sobotę w roku II; w 11. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku II; w 14. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II; w 18. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku I; w 18. tygodniu okresu zwykłego w czwartek w roku II; w 19. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II; w 20. tygodniu okresu zwykłego w czwartek w roku II; w 24. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku C. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Jutrzni w piątek; w II tygodniu psalterza w Jutrzni w piątek; w III tygodniu psalterza w Jutrzni w piątek, w IV tygodniu psalterza w Jutrzni w piątek, w Wielki Piątek w Jutrzni.

¹¹⁵ Psalm 34 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 3. tygodniu Adwentu we wtorek; w 1. tygodniu Wielkiego Postu we wtorek; w 4. tygodniu Wielkiego Postu w niedzielę w roku C; w 4. tygodniu Wielkiego Postu w piątek; w 2. tygodniu wielkanocnym w środę i czwartek; w 6. tygodniu okresu zwykłego w czwartek w roku II; w 10. tygodniu okresu zwykłego w poniedziałek w roku I; w 11. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku I; w 11. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku I; w 13. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku I; w 19. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku B; w 20. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku B; w 21. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku B; w 30. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku C; w 32. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku I. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w sobotę; w III tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w sobotę.

słowa podczas Mszy świętej oraz dwukrotnie w psalmodii rozłożonej na cztery tygodnie w Liturgii godzin.¹¹⁶ Psalm 63 występuje cztery razy w liturgii słowa podczas Mszy świętej oraz raz w psalmodii rozłożonej na cztery tygodnie w Liturgii godzin.¹¹⁷ Psalm 3 występuje dwa razy w liturgii słowa podczas Mszy świętej oraz raz w psalmodii rozłożonej na cztery tygodnie w Liturgii godzin i dwa razy w okresie wielkanocnym.¹¹⁸ Psalm 54 występuje dwa razy w liturgii słowa podczas Mszy świętej oraz raz w psalmodii rozłożonej na cztery tygodnie w Liturgii godzin i raz w Wielkim Tygodniu.¹¹⁹ Psalm 57 występuje dwa razy w liturgii słowa podczas Mszy świętej oraz dwa razy w psalmodii rozłożonej na cztery tygodnie w Liturgii godzin.¹²⁰ Psalm 56 występuje dwa razy w liturgii słowa podczas Mszy świętej oraz raz w psalmodii rozłożonej na cztery tygodnie w Liturgii godzin.¹²¹ Psalm 7 występuje raz w liturgii słowa podczas Mszy świętej oraz raz w psalmodii rozłożonej na cztery tygodnie

¹¹⁶ Psalm 18 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 5. tygodniu Wielkiego Postu w piątek; w 4. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II; w 18. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku I; w 30. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku A; w 31. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku B. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Godzinie czytań w środę i w czwartek.

¹¹⁷ Psalm 63 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 8. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II; w 12. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku C; w 22. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku A; w 32. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku A. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Jutrzni w niedzielę.

¹¹⁸ Psalm 3 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 4. tygodniu okresu zwykłego w poniedziałek w roku II; w 33. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku I. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Godzinie czytań w niedzielę; w poniedziałek w oktawie Wielkanocy w Godzinie czytań; w niedzielę w oktawie Wielkanocy w Godzinie czytań.

¹¹⁹ Psalm 54 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 22. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku I; w 25. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku B. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w II tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia we wtorek; w Wielki Piątek w Modlitwie w ciągu dnia.

¹²⁰ Psalm 57 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 5. tygodniu wielkanocnym w piątek; w 2. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Jutrzni w czwartek; w II tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w czwartek.

¹²¹ Psalm 56 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 2. tygodniu okresu zwykłego w czwartek w roku II; w 24. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w II tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w czwartek.

w Liturgii godzin.¹²² Podobnie Psalm 59¹²³ i Psalm 60.¹²⁴ Psalm 142 występuje jeden raz w liturgii.¹²⁵

Również Psalm 89¹²⁶ i 132,¹²⁷ które opowiadają o Dawidzie, Psalm 122, który wymienia tron Dawida¹²⁸ i Psalm królewskie wielokrotnie występują

¹²² Psalm 7 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 4. tygodniu Wielkiego Postu w sobotę. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w poniedziałek.

¹²³ Psalm 59 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 17. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w II tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w piątek.

¹²⁴ Psalm 60 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 12. tygodniu okresu zwykłego w poniedziałek w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w II tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w piątek.

¹²⁵ Psalm 142 występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w I Nieszporach niedzieli.

¹²⁶ Psalm 89 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 4. tygodniu Adwentu w niedzielę w roku B; 24 grudnia oraz w Uroczystość Narodzenia Pańskiego w wieczornej Mszy wigilijnej; w 4. tygodniu wielkanocnym w czwartek; w 1. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II; w 2. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku II; w 3. tygodniu zwykłym w poniedziałek w roku II, w 3. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku II; w 11. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II; w 13. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku A. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w III tygodniu psalterza w Godzinie czytań w środę i czwartek.

¹²⁷ Psalm 132 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 3. tygodniu okresu zwykłego w czwartek w roku II; w 5. tygodniu okresu zwykłego w poniedziałek w roku II; w 11. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Godzinie czytań w sobotę; w III tygodniu psalterza w Nieszporach w czwartek.

¹²⁸ Psalm 122 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 1. tygodniu Adwentu w niedzielę w roku A oraz w poniedziałek; w 5. tygodniu wielkanocnym w środę; w 25. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku I; w 29. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II; w 31. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II; w Uroczystość Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata w roku C. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w psalmodii dodatkowej modlitwy przedpołudniowej; w IV tygodniu psalterza w I Nieszporach niedzieli.

w liturgii Kościoła: Ps 2;¹²⁹ 18; 20;¹³⁰ 21;¹³¹ 45;¹³² 72;¹³³ 89;¹³⁴ 101;¹³⁵ 110;¹³⁶ 132;¹³⁷ 144.¹³⁸

¹²⁹ Psalm 2 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: 7 stycznia; w 2. tygodniu wielkanocnym w poniedziałek; w 4. tygodniu wielkanocnym w piątek. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Godzinie czytań w niedzielę; w Wielki Piątek w Godzinie czytań; w poniedziałek w oktawie Wielkanocy w Godzinie czytań; w niedzielę w oktawie Wielkanocy w Godzinie czytań.

¹³⁰ Psalm 20 występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Nieszporach we wtorek.

¹³¹ Psalm 21 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 1. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II; w 20. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku I. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Nieszporach we wtorek.

¹³² Psalm 45 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 23. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w II tygodniu psalterza w Nieszporach w poniedziałek; w IV tygodniu psalterza w Modlitwie w ciągu dnia w sobotę.

¹³³ Psalm 72 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 1. tygodniu Adwentu we wtorek; w 2. tygodniu Adwentu w niedzielę w roku A; w 3. tygodniu Adwentu w sobotę; 17 i 18 grudnia; w uroczystość Objawienia Pańskiego; 8, 9 i 10 stycznia. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w II tygodniu psalterza w Nieszporach w czwartek.

¹³⁴ Psalm 89 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 4. tygodniu Adwentu w niedzielę w roku B; 24 grudnia oraz w Uroczystość Narodzenia Pańskiego w wieczornej Mszy wigilijnej; w 4. tygodniu wielkanocnym w czwartek; w 1. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II; w 2. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku II; w 3. tygodniu zwykłym w poniedziałek w roku II, w 3. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku II; w 11. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II; w 13. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku A. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w III tygodniu psalterza w Godzinie czytań w środę i czwartek.

¹³⁵ Psalm 101 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 24. tygodniu okresu zwykłego we wtorek w roku I. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w IV tygodniu psalterza w Jutrzni we wtorek.

¹³⁶ Psalm 110 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 2. tygodniu okresu zwykłego w poniedziałek w roku I; w 2. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku I; w 3. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku I; w Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa w roku C. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w II Nieszporach w niedzielę; w II tygodniu psalterza w II Nieszporach w niedzielę; w III tygodniu psalterza w II Nieszporach w niedzielę; w IV tygodniu psalterza w II Nieszporach w niedzielę; w Niedzielę Wielkanocną i w oktawie Wielkanocy w Nieszporach.

¹³⁷ Psalm 132 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 3. tygodniu okresu zwykłego w czwartek w roku II; w 5. tygodniu okresu zwykłego w poniedziałek w roku II; w 11. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w I tygodniu psalterza w Godzinie czytań w sobotę; w III tygodniu psalterza w Nieszporach w czwartek.

¹³⁸ Psalm 144 występuje w liturgii słowa we Mszy świętej: w 2. tygodniu okresu zwykłego w środę w roku II; w 25. tygodniu okresu zwykłego w piątek w roku II; w 30. tygodniu okresu zwykłego w czwartek w roku II; w 33. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II. Psalm ten występuje w Liturgii godzin: w IV tygodniu psalterza w Jutrzni we wtorek; w IV tygodniu psalterza w Nieszporach w czwartek.

5. PROPOZYCJE KATECHETYCZNE

Niewątpliwie podczas katechezy należy uczniów zapoznać z Księgą Psalmów. Jej lektura może wzbogacić indywidualną modlitwę ucznia oraz przygotować go do aktywnego udziału w liturgii Kościoła.

Interpretując psalmy, katecheta winien wziąć pod uwagę ich sens dosłowny, wynikający wprost z samego tekstu, oraz sens głębszy, którego psalmista nie zamierzył, odnoszący się do Chrystusa.

A. Tronina mówi o „odgórnjej” i „oddolnej” chrystianizacji Psalterza. Chrystianizacja „odgórna” ma miejsce wówczas, gdy modląc się psalmami, zwracamy się do Chrystusa jako Boga. Chrystianizacja „oddolna” występuje wtedy, gdy traktujemy psalmy jako modlitwę Chrystusa skierowaną do Ojca.¹³⁹ Psalmi odnoszące się do wydarzeń z życia króla Dawida, zapowiadające wydarzenie Chrystusa, sprzyjają takiej interpretacji. Syn Boży jako człowiek modlił się tekstami świętych pism, dlatego też w słowach Dawida można rozpoznać słowa Jezusa. Król Dawid modlił się w określonych sytuacjach, często w sytuacjach zagrożenia kierował ufną modlitwą do Boga. Wielu Ojców Kościoła widziało w psalmach zapowiedź Chrystusa i Kościoła. Skoro psalmy zawierały proroctwa, to Dawida nazywano prorokiem. Życie Dawida zapowiada życie i mękę Chrystusa.¹⁴⁰ Dlatego też słowa psalmów mogą być modlitwą Syna Bożego. Dzisiaj psalmy są modlitwą Kościoła, którą modli się Głowa – czyli Chrystus – wraz ze swym mistycznym Ciałem.

5.1. Lekcja religii

Na trzecim etapie edukacyjnym zaplanowane jest systematyczne wprowadzenie w historię biblijną począwszy od patriarchów a skończywszy na czasach machabejskich.¹⁴¹ Uczeń ma przedstawić podstawowe wydarzenia należące do

¹³⁹ A. TRONINA, *Teologia psalmów*, s. 133-137.

¹⁴⁰ GRZEGORZ Z NYSSY, *O tytułach psalmów*, wstęp, tłumaczenie, przypisy Marta Przyszychowska, Kraków 2014, s. 8.

¹⁴¹ PP, s. 53; PN, s. 112-113, 122, 123.

starotestamentalnej historii zbawienia w porządku chronologicznym i ma zaprezentować wydarzenia życia wybranych postaci biblijnych, w tym: Samuela, Saula, Dawida i Salomona.¹⁴² W szczegółowych programach katechetycznych osobie króla Dawida poświęcona jest zwykle jedna jednostka lekcyjna.¹⁴³

Treści pośrednie związane z osobą Dawida dotyczą modlitwy psalmami, przykładów osób wiary i przykłady osób powołanych. Warto zauważyć, że na różnych etapach edukacyjnych uczeń jest zachęcany do tego, by w Piśmie Świętym szukał wzorów życia wiary i modlitwy. Tak dzieje się na pierwszym,¹⁴⁴ drugim,¹⁴⁵ trzecim¹⁴⁶ i czwartym¹⁴⁷ etapie edukacyjnym. Przykładem osoby żyjącej wiarą jest Dawid. Można przedstawić uczniom perykopy przedstawiające jego modlitwy i pełne pokory zachowanie wobec Boga. Jest też dobrym przykładem na ukazanie człowieka grzesznego i proszącego Boga o przebaczenie. Ponadto na czwartym etapie edukacyjnym uczeń ma poznać przykłady ludzi powołanych w Biblii, aby dzięki temu zastanawiać się nad

¹⁴² PP, s. 53; PN, s. 113.

¹⁴³ W programie „W drodze do Emaus” 19. jednostka lekcyjna zatytułowana jest *Obietnica królestwa*. Podejmuje ona temat królestwa Dawida. Mowa jest o obietnicy Bożej danej Dawidowi z 2Sm 7,11-16, a także o obrzędzie namaszczenia oliwą, któremu byli poddawani w ST kapłani, prorocy i królowie. Wy tłumaczony jest termin „Mesjasz”. Mowa jest także o Jezusie, jako potomku Dawida (Mk 12,23; Mk 10,47-48; 12,35; Łk 18,38-39). Tytuł ten jest wyznaniem wiary w Jezusa, obiecanego przez Boga Mesjasza (*Jezus uczy i zbawia. Podręcznik do religii dla I klasy gimnazjum*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012, s. 74-76). W zeszyt dla ucznia występuje zadanie: „Wyjaśnij, dlaczego Jezusa nazywamy Synem Dawida” (*Jezus uczy i zbawia. Zeszyt ucznia do religii dla I klasy gimnazjum*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2013, s. 49). Dla jednostki tej w podręczniku metodycznym wytyczono następujące cele: (1) cel ogólny – ukazanie idei mesjańskiego królestwa; (2) cele operacyjne – uczeń potrafi: wymienić osoby, przez które Bóg działał w czasach sędziów i królów dla dobra królestwa; (3) wyjaśnić znaczenie „czasów królewskich” Izraela dla chrześcijan; (4) zinterpretować wyrażenie: „Jezus – Syn Dawida”; (5) uzasadnić, że Boże obietnice ostatecznie spełnią się przy powtórnym przyjściu Chrystusa (*Jezus uczy i zbawia. Podręcznik metodyczny do religii dla I klasy gimnazjum*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2013, s. 63). W programie „Odsłonić twarz Chrystusa” 23. jednostka lekcyjna poświęcona jest Dawidowi. Autorzy zwracają uwagę na postawę Dawida, jaka objawiła się podczas namaszczenia przez Samuela oraz podczas ucieczki przed Saulem. Podany jest również fragment Ps 59 jako przykład utworu napisanego przez Dawida (*Odsłonić twarz Chrystusa. Szukam Was. Podręcznik do religii dla klasy I gimnazjum*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2013, s. 58-59).

¹⁴⁴ PP, s. 31; PN, s. 45-46.

¹⁴⁵ PP, s. 41; PN, s. 74.82-83.86.

¹⁴⁶ PP, s. 58; PN, s. 111-113.132-133.

¹⁴⁷ PP, s. 75-76; PN, s. 147.178-179.214.

własnym powołaniem.¹⁴⁸ Również w Piśmie Świętym znajdziemy opis powołania Dawida, w dniu, w którym Samuel namaścił go na króla.

W trakcie swojej edukacji szkolnej uczeń interpretuje też wybrane psalmy oraz wyjaśnia rozmaite rodzaje modlitwy na ich przykładzie (czwarty etap edukacyjny).¹⁴⁹ W tym celu katecheta może posłużyć się psalmami związanymi z Dawidem, o których była mowa wyżej.

5.2. Katecheza w parafii

W odniesieniu do katechezy parafialnej nie ma wypracowanej podstawy programowej ani programu nauczania. Dlatego podane tu sugestie katechetyczne do realizacji w różnych grupach parafialnych, ze szczególnym uwzględnieniem grupy biblijnej oraz formacji lektorów i psalterzystów, można potraktować jako propozycje. Dotyczą one katechezy stałej, skierowanej do uczestników, którzy przeszli etap katechezy wtajemniczającej i oczekują pogłębionej formacji katechetycznej, zmierzającej ku dojrzałości w wierze.

5.2.1. Grupa biblijna

W ramach pracy grupy biblijnej można podjąć studium tematyczne Pisma Świętego. Studium tematyczne jest drugim, obok kursorycznego, podstawowym rodzajem czytania Pisma Świętego. Należy wybrać określone zagadnienie i systematycznie przeczytać wszystkie fragmenty w Biblii, które się do niego odnoszą. Przy tego rodzaju studium pomocne są słowniki biblijne i konkordancje. Osoba króla Dawida jest wdzięcznym tematem studium biblijnego. W ramach spotkań można omawiać wybrane psalmy, zwłaszcza te, które w tytułach mają odniesienie do wydarzeń z jego życia. Psalmy można czytać równocześnie z odpowiednimi fragmentami ksiąg narracyjnych.

¹⁴⁸ PP, s. 75; PN, s. 143.163.175.192.200.

¹⁴⁹ PP, s. 76; PN, s. 148.179.

5.2.2. Formacja służby liturgicznej

Formacja podstawowa służby liturgicznej powinna odbywać się według opracowanego programu rozłożonego na cztery etapy w odniesieniu do dzieci i młodzieży¹⁵⁰ oraz jeden etap, po okresie wprowadzającym, w odniesieniu do dorosłych.¹⁵¹

Formacja stała natomiast nie jest bliżej określona. Dotyczyć będzie ona głównie osób dorosłych. Dokumenty katechetyczne nie wspominają o katechezie dorosłych posługujących w liturgii. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* o zespołach liturgicznych mówi tylko w odniesieniu do dzieci i młodzieży, nie odnosząc ich do katechezy dorosłych.¹⁵² Jednakże II Polski Synod Plenarny w odniesieniu do parafii zaleca zespoły liturgiczne, które złożone są z dorosłych, młodzieży i dzieci.¹⁵³ Podobnie wypowiada się *Dyrektorium duszpasterstwa służby liturgicznej*.¹⁵⁴ Dorośli mogą włączyć się we wspólnotę lektorów, psalterzystów, akolitów, przynoszących dary i zbierających składkę lub śpiewających w chórze.¹⁵⁵ Innymi funkcjami liturgicznymi, które mogą podjąć dorośli, są następujące posługi: nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej, animatorów liturgicznych, ceremoniarzy, organistów, kantorów i dyrygentów chóru, zakrystianów.¹⁵⁶ Główny ciężar formacji służby litur-

¹⁵⁰ Zob. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium duszpasterstwa służby liturgicznej*, Warszawa 2009, n. 60-99 (dalej jako DDSL).

¹⁵¹ Zob. TAMŻE, n. 101-106.

¹⁵² Zob. PDK, n. 110. Nie brak natomiast pozycji o związku katechezy dorosłych z liturgią. Por.. W. NOWAK, *Katecheza dorosłych i liturgia*, w: *Katecheza dorosłych w teorii i praktyce. Impulsy – Wyzwania – Perspektywy*, red. C. Rogowski, Lublin-Olsztyn 2001, s. 137-157. W podanym artykule mowa jest o przygotowaniu dorosłych w celebrowaniu misterium Chrystusa w liturgii, bez wskazania możliwości podjęcia w czasie liturgii różnych posług, które mogą spełniać świeccy.

¹⁵³ Zob. *II Polski Synod Plenarny (1991-1999). Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II*, n. 83.

¹⁵⁴ Zob. DDSL, n. 3,54,100-146.

¹⁵⁵ Zob. TAMŻE, n. 105. Mężczyźni mogą być ustanowieni na stałe akolitami lub lektorami. Ich formacja przeprowadzana jest w diecezji (DDSL, n. 109).

¹⁵⁶ Zob. TAMŻE, n. 131-146. Nadzwyczajni szafarze Komunii świętej, animatorzy liturgiczni, ceremoniarze, organisci również w diecezji otrzymują podstawową formację do wykonywania swojej posługi.

gicznej spoczywa na parafii.¹⁵⁷ W miarę rozwoju grup liturgicznych tworzy się w parafii liczna wspólnota osób, do której należą dorośli, którzy coraz bardziej wytrwale chcą dążyć do świętości.¹⁵⁸

W formacji biblijnej osób posługujących podczas liturgii słowa, głównie dorosłych lektorów i psalterzystów, należy przyjąć klucz liturgiczny, tzn. należy omawiać te fragmenty, które aktualnie czytane są podczas liturgii słowa zarówno w cyklu niedzielnym, jak i w cyklu dni powszednich.¹⁵⁹

W odniesieniu do naszego tematu interesujące będzie omówienie fragmentów dotyczących wydarzeń z życia Dawida oraz psalmów, które odnoszą się do tych wydarzeń.

¹⁵⁷ Zob. TAMŻE, n. 164.

¹⁵⁸ Zob. TAMŻE, n. 167.

¹⁵⁹ W okresie zwykłym czytane są wówczas księgi historyczne, dydaktyczne i prorockie (bez Księgi Izajasza). W Adwencie i w Okresie Bożego Narodzenia czytane są: Księga Izajasza, po Uroczystości Objawienia Pańskiego Listy św. Pawła, ukazujące misterium chrześcijańskie. w czasie Wielkiego Postu czytany jest Pięcioksiąg, a w ostatnim Wielkim Tygodniu Księga Jeremiasza i pieśni Sługi Jahwe z drugiej części Księgi Izajasza, które są wprowadzeniem do opisów Męki Pańskiej w Ewangeliach i ich komentarza w Liście do Hebrajczyków. Na Okres Wielkanocny przeznaczona jest lektura *Dziejów Apostolskich*, *Listów Pasterskich* i *pism św. Jana*. Ewangelie powinny być czytane nieustannie, równoległe z innymi księgami, w Wielkim Poście zwłaszcza wskazana jest lektura Ewangelii wg św. Jana – L. BOUYER, *Wprowadzenie do życia duchowego. Zarys teologii ascetycznej i mistycznej*, przeł. L. Rutowska, Warszawa 1982, s. 40. W niedzielę obowiązuje trzyletni cykl czytań. W każdym roku czytana jest jedna Ewangelia w sposób ciągły. W roku A – Ewangelia według św. Mateusza, w roku B – Ewangelia według św. Marka; w roku C – Ewangelia według św. Łukasza. Perykopy z Ewangelii według św. Jana występują częściowo w cyklu B oraz przewidziane są na okres Wielkiego Postu i Wielkanocy. W czasie liturgii niedzielnej pierwsze czytanie pochodzi zazwyczaj ze Starego Testamentu (z wyjątkiem okresu wielkanocnego, kiedy czytane są Dzieje Apostolskie) i wiąże się tematycznie z Ewangelią. Drugie czytanie pochodzi z Nowego Testamentu (z listów) i również, tak jak Ewangelia ma charakter ciągły. Gdy rozważamy zatem tekst Ewangelii niedzielnej jej powiązań tematycznych winniśmy szukać przede wszystkim w pierwszym czytaniu. Również psalm responsoryjny związany jest tematycznie z pierwszym czytaniem. Stanowi on odpowiedź wspólnoty na usłyszane słowo Boże. W dzień powszedni obowiązuje dwuletni cykl czytań (rok I i II). Przed Ewangelią jest tylko jedno czytanie i psalm responsoryjny. Czytania są zarówno ze Starego, jak i Nowego Testamentu. Mają one charakter ciągły, podobnie jak perykopy z Ewangelii. Rok I od roku II różni się tylko pierwszym czytaniem i psalmem responsoryjnym, aklamacja przed Ewangelią i sama Ewangelia jest w każdym roku w dniu powszednim taka sama. Okresy Adwentu, Bożego Narodzenia, Wielkiego Postu i Wielkiej Nocy mają własne czytania, powtarzane co roku. Dostrzegamy zatem pewną cykliczność czytań. W ciągu roku można poznać wszystkie fragmenty Ewangelii przeznaczone dla liturgii mszalnej w dni powszednie, w ciągu dwóch lat pierwsze czytania i psalmy z dni powszednich, a w ciągu trzech lat czytania przeznaczone na niedziele.

5.3. Studium indywidualne ucznia

Zarówno podczas lekcji religii, jak i katechezy parafialnej, uczeń powinien być zachęcany i wdrażany do podjęcia indywidualnej lektury Pisma Świętego.¹⁶⁰ Niekiedy uczeń podejmuje taką lekturę, przygotowując się pod kierunkiem nauczyciela religii do konkursów biblijnych. Indywidualna lektura Biblii może się odbywać w formie studium kursorycznego lub tematycznego. W odniesieniu do króla Dawida wskazane jest studium kursoryczne Pierwszej i Drugiej Księgi Samuela, które przekazują dzieje Dawida.

Studium kursoryczne jest podstawowym rodzajem studium biblijnego, stanowi fundament, na którym winna opierać się lektura Pisma Świętego. Polega na czytaniu całego Pisma Świętego, bez opuszczeń, księga po księdze, wszystkie księgi biblijne zarówno z Nowego, jak i ze Starego Testamentu, aby w ciągu roku odczytać słowo Boże w całości.¹⁶¹ Studium kursoryczne może także dotyczyć jednej lub kilku ksiąg biblijnych.

Uczeń może podjąć studium kursoryczne według trzech wyznaczników: miejsca, liturgii i rodzaju. Czytanie według miejsca polega na tym, że poszczególne księgi są czytane według ich kolejności występowania w Piśmie Świętym. Należy zacząć wówczas od Księgi Rodzaju w Starym Testamencie, a skończyć na Apokalipsie w Nowym Testamencie. W tym przypadku z najważniejszymi tekstami o królu Dawidzie uczeń zapozna się po kolei, czytając księgi: Pierwszą i Drugą Księgę Samuela, pierwsze dwa rozdziały Pierwszej Księgi Królewskiej oraz Pierwszą Księgę Kronik. Tekstami naświetlającymi życie i działalność króla Dawida są także psalmy, dlatego też zasadna będzie ich lektura podczas zasadniczego studium biblijnego.

Uczeń może traktować psalmy jako swoją modlitwę i może je poznawać niezależnie od studium kursorycznego.

¹⁶⁰ Por. B. STYPUŁKOWSKA, *Wdrażanie uczniów do samokształcenia w ramach szkolnej katechezy biblijnej*, w: *Dydaktyka w służbie katechezy*, red. S. Dziekoński, Kraków 2002, s. 279-316; B. STYPUŁKOWSKA, *Wdrażanie uczniów do studium biblijnego w ramach katechezy szkolnej*, SosnST 6 (2003), s. 243-258.

¹⁶¹ Por. L. BOUYER, *Wprowadzenie do życia duchowego*, s. 39.

Drugim sposobem kursorycznej lektury biblijnej jest czytanie według liturgii. Polega ono na tym, że kolejność lektury jest dobrana według kolejności czytań w ciągu roku liturgicznego.¹⁶² Studium liturgiczne oparte na czytaniach przeznaczonych w liturgii pozwala w sposób systematyczny rozważać kolejne perykopy ewangeliczne i inne księgi biblijne.¹⁶³ Teksty odnoszące się do Dawida z Pierwszej i Drugiej Księgi Samuela czytane są podczas liturgii w okresie zwykłym oraz Adwencie.¹⁶⁴

¹⁶² Perykopy biblijne przeznaczone do czytania podczas liturgii Mszy świętej w dni powszednie mają charakter studium kursorycznego. W studium według liturgii należy kierować się zasadą, że słowo, które Kościół wyznaczył do przeczytania w czasie liturgii, jest tym właśnie słowem, które sam Bóg do nas kieruje na dany dzień czy okres.

¹⁶³ Należy jednak pamiętać, że ograniczając studium biblijne tylko do tekstów przeznaczonych do czytania w czasie liturgii słowa uczeń pozna Biblię tylko fragmentarycznie. Jest wiele tekstów, które nie pojawiają się w liturgii a znajdują się w Piśmie Świętym. Poza tym, poznając poszczególne perykopy biblijne można patrzeć na nie jako na oddzielne fragmenty, nie domyślając się często ich kontekstu bliższego czy dalszego. Dlatego też studium liturgiczne należy uzupełniać o lekturę ciągłą wszystkich ksiąg biblijnych.

¹⁶⁴ Z Pierwszej Księgi Samuela czytane są następujące fragmenty: W 2. tygodniu okresu zwykłego od poniedziałku do piątku w roku II czytane są następujące perykopy: Bóg odrzuca Saula (1Sm 15,16-23); namaszczenie Dawida na króla (1Sm 16,1-13); Dawid zwycięża Goliata (1Sm 17,32-33.37.40-51); Saul zazdrości Dawidowi uznania (1Sm 18,6-9; 19,1-7); Dawid oszczędza Saula (1Sm 24,3-21). W 7. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku C czytana jest perykopa o Dawidzie, który oszczędza Saula (1Sm 26,2.7-9.12-13.22-23). W Ewangelii podana jest nauka Jezusa o miłości nieprzyjaciół (Łk 6,27-38). Z Drugiej Księgi Samuela czytane są następujące fragmenty: W 4. niedzielę Adwentu w roku B czytana jest perykopa o prorocत्वie Natana (2Sm 7,1-5.8b-12.14a.16), dotyczącym królestwa Dawida, które ma trwać wiecznie. W Ewangelii czytana jest scena zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie, podczas której Anioł objawia Maryi, że jej Syn będzie nazwany Synem Najwyższego i któremu Bóg da tron Jego ojca, Dawida (Łk 1,26-38). 24. grudnia podczas Mszy porannej czytana jest ta sama perykopa o prorocत्वie Natana (2Sm 7,1-5.8b-12.14a.16). Czytana w tym dniu Ewangelia przytacza kanty Zachariasza, jaki ten wypowiedział po narodzeniu Jana Chrzciciela (Łk 1,67-79). W 2. tygodniu okresu zwykłego w sobotę w roku II czytana jest perykopa o śmierci Saula i Jonatana (2Sm 1,1-4.11-12.19.23-27). W 3. tygodniu okresu zwykłego od poniedziałku do soboty w roku II czytane są następujące perykopy: Dawid króluje nad Izraelem (2Sm 5,1-7.10); przeniesienie Arki do Miasta Dawidowego (2Sm 6,12b-15.17-19); potomek Dawida będzie panował na wieki (2Sm 7,4-17); dziękczynienie Dawida (2Sm 7,18-19.24-29); grzech Dawida (2Sm 11,1-4a.5-10a.13-17.27c); Dawid wyznaje winę (2Sm 12,1-7a.10-17). W 4. tygodniu okresu zwykłego od poniedziałku do środy w roku II czytane są następujące perykopy: Dawid ucieka przed Absalomem (2Sm 15,13-14.30; 16,5-13a); śmierć Absaloma (2Sm 18,9-10.14b.24-25a.31-19,3); pycha Dawida i kara (2Sm 24,2.9-17). W 11. tygodniu okresu zwykłego w niedzielę w roku C czytana jest perykopa o tym, jak Dawid uznaje swą winę i otrzymuje przebaczenie (2Sm 12,1.7-10.13). W Ewangelii przytoczona jest historia cudzołożnicy, która namaściła stopy Jezusa alabastrowym olejkim, a dzięki swej

Trzecim sposobem lektury kursorycznej jest czytanie według rodzaju ksiąg. Polega ono na czytaniu blokowym według rodzajów, np. najpierw wszystkie księgi historyczne, a następnie księgi prorockie i dydaktyczne. Uwzględniając żydowski charakter Starego Testamentu, można przeczytać go z podziałem na Prawo, Proroków i Pisma. W tym przypadku, czytając teksty o Dawidzie uczeń będzie miał do czynienia z księgami proroków wcześniejszych (Pierwszą i Drugą Księgą Samuela, Pierwszą i Drugą Księgą Królewską) oraz z ze zbiorem Pism (Pierwszą Księgą Kronik, Księgą Psalmów, Księgą Mądrości Syracha).

Przygotowując ucznia do samodzielnej kursorycznej lektury Pisma Świętego, nauczyciel religii winien zwrócić uwagę na reinterpretacje i relektury. Zrozumienie przesłania biblijnego i kolejnych fragmentów polega na odnalezieniu związków pomiędzy poszczególnymi tekstami. Późniejsze pisma często opierają się na wcześniejszych.¹⁶⁵ Nawiązują do nich, rozwijają ich myśl, powołują się na nie. Tradycje Mojżeszowe zostały przepracowane w wiekach późniejszych i ostatecznie zredagowane przez tradycję kapłańską. Dzieło kronikarskie jest powtórnym odczytaniem Deuteronomium: Pierwsza i Druga Księga Kronik stanowią nowe przemyślenia Pierwszej i Drugiej Księgi Samuela oraz Pierwszej i Drugiej Księgi Królewskiej. Relektury i reinterpretacje są świadectwem tego, iż objawienie nie zostało dane raz jeden w wykończonej formie, lecz było udzielane stopniowo na przestrzeni wieków. Świadomość występowania tego zjawiska jest konieczna do tego, by dobrze interpretować teksty biblijne.

PODSUMOWANIE

W niniejszym artykule podjęto zagadnienie psalmów odnoszących się do Dawida w katechezie biblijnej. Tematyka artykułu koncentrowała się na kilku istotnych zadaniach katechezy, takich jak wychowanie liturgiczne, naucza-

miłości zyskała odpuszczenie grzechów (Łk 7,36-8,3). W uroczystość Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata w roku C czytana jest perykopa o namaszczeniu Dawida na króla (2Sm 5,1-3). W Ewangelii czytana jest perykopa o krzyżu Chrystusa, na którym wisiał napis: „To jest król żydowski” i o skruszonym łotrze, który uznał w Jezusie Boga i Króla (Łk 23,35-43).

¹⁶⁵ Por. T. LOSKA, *Heurystyka integralna. Próba syntezy zasad rozumienia i wyjaśniania Pisma Świętego w Kościele*, Kraków 1995, s. 163-164.

nie modlitwy, wprowadzanie w treść Pisma Świętego, w naszym przypadku w treść wybranych psalmów, oraz ukazywanie w Piśmie Świętym wzorów życia wiary i modlitwy. Tą osobą-wzorem jest Dawid, typ Chrystusa.

W artykule najpierw podjęto problem tekstu Księgi Psalmów, z którego korzysta się w katechezie. Zwrócono uwagę, że w odniesieniu do Księgi Psalmów w katechezie można korzystać z ksiąg liturgicznych, czyli brewiarza i lekcjonarza, które przybliżą uczniom teksty oficjalnej modlitwy Kościoła.

Następnie przedstawiono, co o Dawidzie, jako człowieku modlitwy, mówi Katechizm Kościoła Katolickiego. Jest on tam ukazany jako król, który modli się za swój lud i w jego imieniu.

Następnie zostały przybliżone psalmy Dawida odnoszące się do wydarzeń z jego życia, co zostało zaznaczone w tytułach psalmów. Zwrócono uwagę, że nie wszystkie tytuły psalmów mają wyraźne odniesienie w treści modlitw, nie wszystkie też psalmy pochodzą z czasów Dawida, mimo, iż są jemu przypisywane. Nie przeszkadza to jednak, by w katechezie poszczególne psalmy odnosić do wydarzeń historycznych zasygnalizowanych w tytułach i rozważać je jako modlitwę Dawida w określonych okolicznościach życia. Taka postawa może być przykładem dla współczesnych chrześcijan, łączenia codziennych przeżyć z odniesieniem do Boga. Psalmy uczą również włączenia się w modlitwę Chrystusa, co ma najpełniejszy wyraz podczas liturgii. Dlatego też w artykule przedstawiono występowanie interesujących nas psalmów w liturgii Kościoła.

Na końcu zostały podane propozycje katechetyczne dotyczące lekcji religii, katechezy parafialnej oraz indywidualnego studium biblijnego ucznia. W odniesieniu do lekcji religii zwrócono uwagę na program szkolny, który uwzględnia zarówno historię biblijną, jak i wprowadzenie w modlitwę psalmami. W odniesieniu do katechezy parafialnej podkreślono rolę formacji związanej z Pismem Świętym w grupach biblijnych i zespołach służby liturgicznej. Przy indywidualnym studium biblijnym ucznia zwrócono uwagę na studium kursoryczne, które pozwoli mu zapoznać się z życiem króla Dawida, aby w tym kontekście poznawać psalmy.

~

**PSALMS REFERRING TO KING DAVID IN BIBLICAL CATECHESIS
(summary)**

The present paper deals with the matter of psalms referring to King David in biblical catechesis. This matter is concerned with some catechetical purposes. The first of them is the task of liturgical formation and the teaching of prayer. Then, as David's psalms involve also the biblical history, the pupils should be made acquainted with it, especially during the mystagogical catechesis. The paper touches on the matter of the text of the Book of Psalms used during catechesis, and presents the paragraphs in the Catechism of the Catholic Church, referring to David as a man of prayer, exhibiting David's psalms related to the events in his life. Also, the place of David's psalms in the Church liturgy is dealt with, and finally the catechetical propositions concerned with religion classes, parish catechesis, and the pupil's individual biblical study are put forward.

Słowa kluczowe: król Dawid, psalmy, lekcja religii, katecheza parafialna, indywidualne studium biblijne

Keywords: King David, psalms, religion class, parish catechesis, individual biblical study.

Bibliografia:

- *Księga Psalmów. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – kursy*, oprac. S. Łach, przygotował do druku J. Łach, PŚST VII/2, Poznań 1990.
- TRONINA A., *Teologia psalmów. Wprowadzenie do lektury Psalterza*, Jak rozumieć Pismo święte 8, Lublin 1995.
- WITCZYK H., *Psalmy dialog z Bogiem*, AL XIX, Katowice 1995.
- *Psałterz Biblii Greckiej*, przełożył według wersji Septuaginty wprowadzeniem i komentarzem opatrzyl A. Tronina, Lublin 1996.
- BRZEGOWY T., *Psalmy i inne Pisma*, Tarnów 1997.
- STYPUŁKOWSKA B., *Elementy biblijne w Dyrektorciach katechetycznych oraz Podstawie programowej z uwzględnieniem Programu nauczania*, CzST 41 (2013) s. 151-167.

- STYPUŁKOWSKA B., *Propozycje przedstawienia biblijnych przykładów wiary podczas lekcji religii i katechezy parafialnej*, „Veritati et Caritati” 1 (2013) s. 50-77.